

КОНЦЕПТ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Сьогодні проблема корпоративного управління сталим розвитком регіонів актуальна з кількох причин. Зокрема, сучасні реалії української економіки характеризуються слабкою стійкістю регіональних соціально-економічних систем унаслідок розбалансованості відтворювальних процесів, високої міжрегіональної диференціації, відсутності ефективного механізму перерозподілу фінансових і трудових ресурсів.

У кінці ХХ століття в нашій країні у зв'язку з тривалою системною кризою відбулися значні соціально-економічні зміни управління, які проявляються в децентралізації та демократизації, посиленні процесів регіоналізації, що призвело до зниження рівня управління державою в цілому. На рівні регіонів органи влади основну увагу стали приділяти питанням оперативного управління, що істотно знижувало ефективність їх дій щодо формування і реалізації регіональної соціально-економічної політики.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Розгляду різних аспектів формування соціальної відповідальності підприємств присвячені роботи багатьох вітчизняних та зарубіжних учених-економістів, зокрема І. Акімової, В. Божкової, Л. Будьонної, Л. Гришиної, А. Костіна, Ф. Котлера, Н. Кричевського, С. Мельника, І. Соболевої, М. Стародубської, Н. Супрун, М. Фурси, П. Яницького та інших [1, 2, 3, 4, 5].

Однак, незважаючи на наявність значної кількості публікацій та досліджень у галузі соціального розвитку, проблеми соціальної відповідальності бізнесу вимагають подальшого вивчення, включаючи розробку теоретико-методологічних основ формування і розвитку соціальної відповідальності підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема управління сталим розвитком регіону сьогодні посилюється у зв'язку з глобальною економічною кризою, що ускладнює реалізацію регіональних стратегій комплексного соціально-економічного розвитку.

Між тим у світовій економіці глобалізація супроводжується одночасно процесами регіоналізації, коли системи мезорівня перетворюються на основні й самодостатні економічні одиниці, стаючи суб'єктами міжрегіональної конкуренції. Регіони при цьому є суб'єктами економічних відносин, конкуруючи за бюджетні і приватні інвестиції, визначаючи й реалізуючи соціально-економічну політику і, насамкінець, формуючи рівень життя населення. Тим самим значно посилюється і їх роль у соціально-економічному розвитку країни загалом.

Отже, зараз перед державою і регіональною владою стоїть завдання підвищення ефективності систем управління за рахунок пошуку нових методів державного регулювання розвитку територій. У цій ситуації всі зусилля слід спрямувати на забезпечення конкурентоспроможності регіонів і їх сталого розвитку на основі використання наявного комплексного потенціалу. Характеристиками такого розвитку повинні стати збалансований та інноваційний розвиток виробництва, соціальної сфери та охорона довкілля.

У той же час сталого розвитку регіону неможливо досягнути без стійкості його економічних суб'єктів, а також обліку інтересів і координації дій держави й бізнесу як основних рушійних сил сучасної ринкової економіки.

Глобальні процеси, що відбуваються у світі, обумовлюють необхідність інтеграції України в економіку та інші сфери діяльності передових держав, не втративши при цьому власних ціннісних орієнтирів розвитку. Необхідність ефективного входження у світове

господарство вимагає проведення адаптивних перетворень, пов'язаних із кардинальними цивілізаційними зрушеннями поточного століття. Це завдання не може вирішуватися без спільної участі бізнесу і держави в розвитку українського і світового співтовариства.

Нині багато вітчизняних компаній намагаються реалізувати концепцію корпоративної соціальної відповідальності, мета якої полягає в досягненні власного сталого розвитку за рахунок трансформації зовнішнього і внутрішнього ділового середовища. Але ці дії часто не мають концептуально-системного характеру і не пов'язані зі стратегіями соціально-економічного розвитку територій присутності. При цьому представники бізнесу з різних причин практично не беруть участі або беруть формально у виробленні регіональних стратегій розвитку і визначенні основних напрямів, методів і способів реалізації прийнятих стратегій.

У зв'язку з цим виникає об'єктивна необхідність розробки регіональних концепцій сталого розвитку, що враховують чинник соціальної відповідальності корпорацій, особливо теоретичні і практичні аспекти управління таким розвитком.

Отже, потрібно сформувати сучасну систему взаємовідносин влади і бізнесу. Бізнес готовий шукати нові шляхи такої взаємодії, і головним у цьому якраз і може стати соціально відповідальний бізнес. Під соціальною відповідальністю бізнесу в усьому світі розуміють як програми, призначені для співробітників приватних компаній, так і заходи щодо захисту довкілля, підтримання соціально незахищених категорій населення, збереження і розвитку житлово-комунального господарства і пам'яток культури, спонсорської допомоги освітнім і спортивним організаціям, різним благодійним акціям і так далі. По суті, це реагування бізнесу на громадські соціальні виклики.

Проте участь бізнесу в громадському розвитку України пов'язана з низкою проблем як внутрішнього, залежного від дій власне бізнесу, так і зовнішнього характеру. Необхідність розмежування прав і їх захисту раптом почала усвідомлюватися тим суб'єктом, для якого це є однією з основних функцій – державою, що сприятиме поліпшенню виконання бізнесом його функцій в розвитку економіки. Поки механізми і процедури співпраці бізнесу із зовнішніми партнерами недостатньо відпрацьовані і прозорі: спостерігаються закритість бізнес-середовища, ігнорування бізнесом інтересів іншого населення, неефективність здійснюваних програм, оскільки партнери не мають достатніх для їх реалізації навичок; недостатнє поширення інформації про соціальні ініціативи компанії серед цільових аудиторій, низька якість корпоративного управління, недостатній розвиток корпоративної культури, нерозвиненість механізмів конкуренції, монополізація ринків, недостатня прозорість механізмів корпоративної звітності. Серед зовнішніх чинників можна виділити: відсутність чіткої державної стратегії щодо оцінки внеску бізнесу в громадський розвиток; участь компанії в громадському розвитку сприймається як належне; реакція або нейтральна, або негативна; при здійсненні соціальних програм, ініційованих державою, інтереси компаній не враховуються або враховуються недостатньо; ініціативи компаній не можуть самостійно поліпшити загальну негативну ситуацію в регіоні присутності; ЗМІ недостатньо висвітлюють досягнення бізнесу у сфері соціальних ініціатив.

У сучасних умовах розвитку економічної системи держави зовнішні фактори мають домінуючий вплив на бізнес порівняно із внутрішніми. Саме вони задають основні умови його функціонування і багато в чому зумовлюють можливості розвитку бізнес-структур.

Зміст корпоративної соціальної відповідальності, що реалізується згідно з принципами добровільності, громадської значущості і прагнення до власної вигоди, у контексті сталого регіонального розвитку полягає в наступному:

- унаслідок надання споживачам якісніших товарів, робіт і послуг за економічно обґрунтованими цінами, удосконалення систем обслуговування і дотримання вимог, що стосуються здоров'я і безпеки, зростають конкурентоспроможність корпорації та її

фінансові показники, що, у свою чергу, позитивно впливає на економічне піднесення регіону і формування його бюджету;

- за рахунок реалізації соціально відповідальними компаніями програм з охорони довкілля і ресурсозбереження відбувається зниження шкідливих викидів в атмосферу і водні джерела територій, досягається економія споживаних ресурсів, що сприяє поліпшенню екологічної ситуації в регіоні і збереженню його ресурсного потенціалу;

- як результат забезпечення окремими корпораціями гідних умов праці та оплати своїх працівників, підвищення їх професійного рівня та надання ним комплексу соціальних гарантій зростає мотивація працівників, середній рівень їх кваліфікації і продуктивності праці, а також рівень і якість життя населення регіону в цілому, його соціальна захищеність;

- завдяки дотриманню корпораціями правових і етичних норм ведення бізнесу, точному наслідуванню професійних стандартів і прагненню до добросовісної конкуренції формується досконаліше ринкове середовище регіону, що створює умови для підвищення конкурентоспроможності території в цілому;

- унаслідок спільної з органами влади реалізації цільових програм і проектів, спрямованих на сприяння соціально-економічному розвитку територій присутності, підвищується ефективність управлінських рішень окремих компаній і регіональної влади, досягаються вищі результати у сфері забезпечення якості життя населення регіону.

Сформована сукупність, соціально відповідальних суб'єктів бізнесу, що ставлять мету досягнення власної вигоди і добровільно реалізують у зв'язку з цим намічені заходи у сфері взаємодії з персоналом, споживачами, діловими партнерами і територіальними органами влади, стає об'єктивною передумовою виникнення синергетичного ефекту на рівні регіону. Особливо слід зазначити, що всі заходи, які реалізуються корпораціями, носять ініціативний добровільний характер і виходять за рамки законодавчих вимог, що є невід'ємною характеристикою корпоративної соціальної відповідальності.

Остаточний результат цього ефекту на рівні території виражається в підвищенні стійкості і конкурентоспроможності регіональної економічної системи. При цьому сталий розвиток відбувається в першу чергу за рахунок економічного зростання регіону, стабільною заощадження природних ресурсів, а також підвищення рівня та якості життя населення, а збільшення конкурентоспроможності стає наслідком розвитку нового територіального ринкового середовища, реалізації спільних управлінських рішень і проектів влади й бізнесу.

У зв'язку з цим, на нашу думку, корпоративна соціальна відповідальність є одним із механізмів функціонування компанії, інструментом підвищення стійкості і конкурентоспроможності як суб'єкта, так і всієї регіональної економіки.

Виходячи зі змісту корпоративної соціальної відповідальності в контексті сталого розвитку регіону, кількісний вплив соціально відповідального функціонування окремої корпорації на сталий розвиток регіону за певний період часу визначатиметься таким чином:

$$K_{\text{вур}} = K_{\text{ев}} \times K_{\text{екв}} \times K_{\text{вуж}}$$

де $K_{\text{вур}}$ – коефіцієнт впливу соціально відповідальної діяльності окремої корпорації на сталий розвиток регіону;

$K_{\text{ев}}$ – індекс впливу діяльності корпорації на економічне зростання регіону;

$K_{\text{екв}}$ – індекс впливу діяльності корпорації на поліпшення екологічної ситуації в регіоні;

$K_{\text{вуж}}$ – індекс впливу діяльності корпорації на рівень і якість життя населення регіону.

У свою чергу, індекси впливу корпоративної соціальної відповідальності на економічне зростання, поліпшення екологічної ситуації, рівень і якість життя населення регіону визначатимуться як:

$$K_{ев} = K_{mn} \times K_{nn},$$

де K_{mn} – індекс збільшення товарної продукції в даному періоді порівняно з базовим;

K_{nn} – індекс збільшення податкових платежів у регіональний і місцевий бюджети в даному періоді порівняно з базовим;

$$K_{евв} = K_{ев} \times K_{ва},$$

де $K_{евв}$ – індекс зниження викиду шкідливих речовин у водні джерела в даному періоді порівняно з базовим;

$K_{ва}$ – індекс зниження викиду шкідливих речовин в атмосферу в даному періоді порівняно з базовим;

$$K_{еуж} = K_{зпл} \times K_{зд},$$

де $K_{зпл}$ – індекс зростання середньої заробітної плати працівників компанії в даному періоді порівняно з базовим;

$K_{зд}$ – індекс зниження рівня захворюваності працівників компанії в даному періоді порівняно з базовим.

При необхідності перелік використовуваних для розрахунку приватних індексів може бути доповнений і розширений, а власне розрахунок – модифікований шляхом введення індивідуальних вагових коефіцієнтів для окремих показників залежно від пріоритетів стійкого розвитку підприємства і території.

Для більшої об'єктивності оцінки можливе використання коефіцієнта кореляції $K_{кор}$, що враховує якісні характеристики соціально відповідального функціонування окремого підприємства:

$$K_{кор} = \frac{1}{m \times \sum_{k=1}^m K_k},$$

де K_k – змінна, що набуває значення 1 або 0 залежно від наявності чи відсутності k -ї ознаки комплексності корпоративної соціальної відповідальності;

m – кількість ознак, що характеризують комплексність соціального інвестування.

Як ознаки комплексності корпоративної соціальної відповідальності можна використати наступні характеристики:

- наявність (відсутність) науково обґрунтованої системи норм і нормативів витрат на реалізацію концепції корпоративної соціальної відповідальності;
- наявність (відсутність) структурного підрозділу, що відповідає за реалізацію політики соціальної відповідальності і має для цього необхідні повноваження і ресурси;
- наявність (відсутність) позитивної реакції населення регіону на реалізацію соціально відповідальних ініціатив корпорацій.

Разом з кількісною оцінкою впливу соціально відповідального функціонування окремої корпорації на сталий розвиток регіону аналогічно можна визначити і кількісний вплив регіональної сукупності соціальних відповідальних компаній. У цьому випадку приватні індекси визначатимуться на основі відповідних показників сукупності відібраних корпорацій, об'єднаних за ознакою наближення до концепції корпоративної соціальної відповідальності і наявності необхідних якісних характеристик для цього.

Запропонована методика кількісної оцінки дає змогу визначити рівень впливу соціально відповідальної діяльності як окремих корпорацій, так і їх сукупності на сталий регіональний розвиток.

В основі розробленого алгоритму лежить нова парадигма взаємодії влади і корпорацій на регіональному рівні, при якій стають затребуваними відмінні від існуючих раніше методи спільної діяльності, що сприяють сталому розвитку регіону в рамках розробленої стратегії.

У новій системі взаємовідносин сторони керуватимуться певним набором організаційних і методичних принципів, серед яких можна виділити наступні:

- організаційні – рівноправність сторін, інформаційна відкритість, структурованість, комплексність, індивідуальний підхід, законодавче забезпечення;
- методичні – розмежування функцій, різноманіття форм і способів взаємодії, інноваційність, моніторинг результатів.

З урахуванням зазначеного вище розроблений алгоритм взаємодії влади і соціально відповідальних корпорацій при формуванні стратегії сталого розвитку регіону (рис.1).

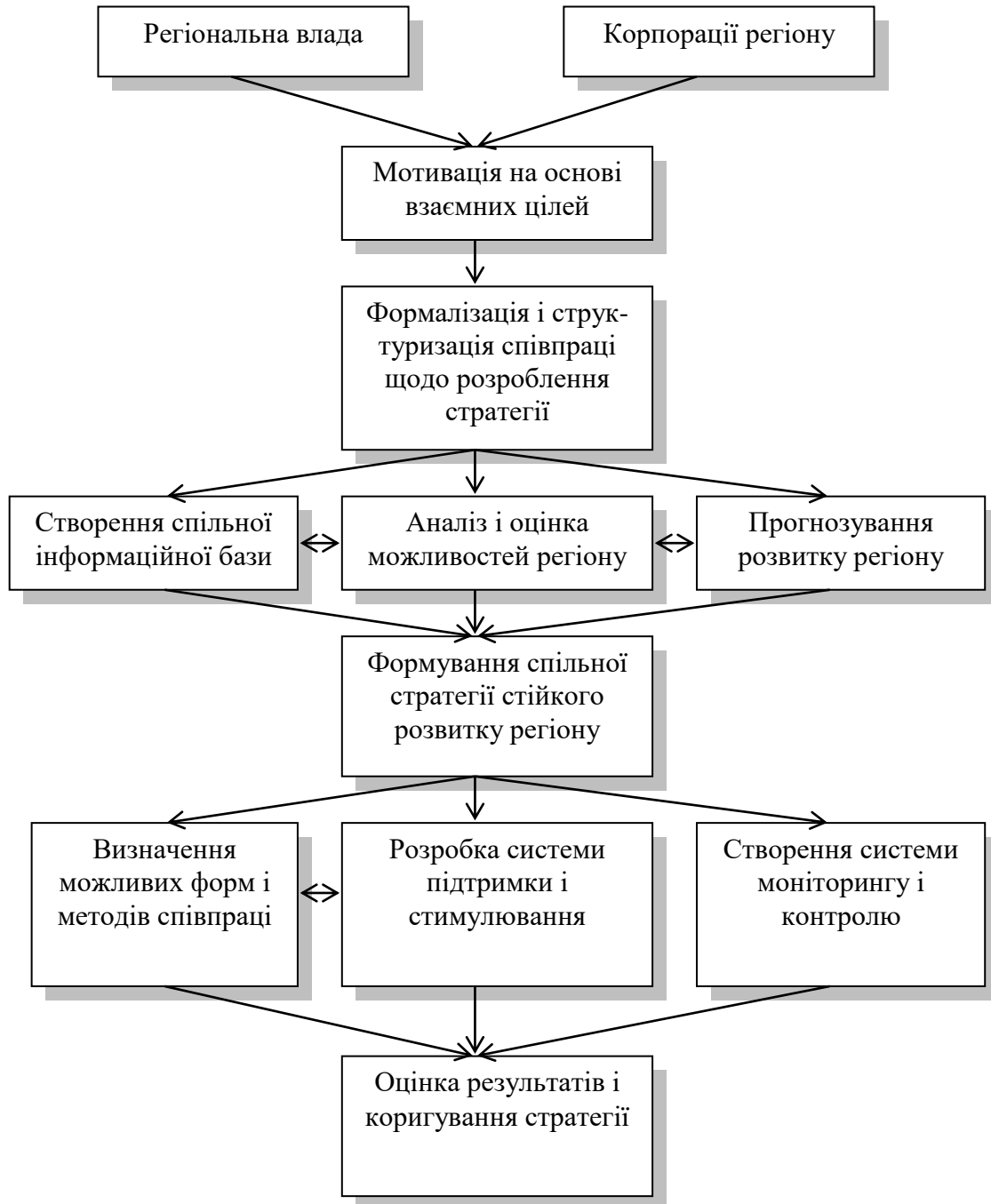

Рис. 1. Алгоритм взаємодії влади і соціально відповідальних корпорацій при формуванні стратегії сталого розвитку регіону

Алгоритм передбачає впровадження нових форм взаємодії влади і корпорацій на регіональному рівні, у тому числі створення спеціалізованої консалтингової групи, що включає представників двох сторін. Така група розроблятиме регіональні стратегії сталого

розвитку, здійснюватиме аналіз і моніторинг їх реалізації, а також пропонуватиме заходи щодо їх коригування.

Алгоритм ілюструє один з можливих варіантів взаємодії соціально відповідальних корпорацій і регіональної влади у сфері управління сталим розвитком територій, що характеризується протіканням процесу в напрямі від влади регіону (мезорівень) до окремих господарюючих суб'єктів (мікрорівень) При подібному сценарії взаємодії ініціатива належить інститутам влади, а суб'єктами дії стають компанії регіону, які на основі отриманих сигналів знову сформованих інститутів коригують свою фінансово-господарську діяльність.

Проте можливий інший підхід до співпраці в цьому напрямі, при якому ініціатива виникає з боку великих міжрегіональних і (чи) містобудівних корпорацій, які здійснюють активну соціальну політику в рамках реалізації корпоративної соціальної відповідальності. Ініціатором подібного підходу можуть бути й регіональні громадські об'єднання великого і середнього бізнесу за умови їх значної інтеграції в регіональні економічні системи.

При такому розвитку подій практика корпорацій стає базою для формування консолідованої позиції соціально-економічних інститутів регіону з приводу стратегії його розвитку.

Таким чином, у цілому дотримання розробленого алгоритму, сприятиме підвищенню ефективності управлінських дій, спрямованих на економічний розвиток, зростання добробуту населення регіону, поліпшення екологічної обстановки і підвищення конкурентоспроможності території.

Висновки. Основними напрямками формування соціально-економічної ефективності реалізації добровільних заходів щодо впровадження корпоративної соціальної відповідальності є:

- дотримання стандартів якості продукції, коли на основі чинних норм ведення бізнесу і сучасних стандартів випускається більш якісна і прибуткова продукція, що сприяє стабільному економічному зростанню корпорації і регіону за рахунок поліпшення фінансових показників і надходження додаткових коштів до бюджету;
- раціональне споживання ресурсів і їх повторне використання, що дає змогу досягти економії і знизити техногенне навантаження на довкілля в регіоні;
- забезпечення прав працівників у сфері підвищення кваліфікації, гідної оплати, охорони праці і здоров'я, що створює можливості для розвитку людського потенціалу підприємства і регіону;
- дотримання норм екологічної безпеки, у тому числі заходи щодо захисту довкілля і підтримання екологічної безпеки виробництва відповідно до природоохоронного законодавства, що сприяє збереженню довкілля регіону.

Таким чином, українська корпоративна модель соціальної відповідальності повинна базуватися на національній ідеї, проголошеній державою, ураховувати її ціннісні орієнтири, традиції і бути добровільною щодо виконання тих правил, які не прописані в чинному законодавстві.

Анотація

Розглянуто корпоративну соціальну відповідальність як один із механізмів функціонування компанії, зокрема як інструмент підвищення стійкості і конкурентоспроможності суб'єкта, і всієї регіональної економіки.

Ключові слова: корпоративна соціальна відповідальність, корпорація, сталий розвиток регіону.

Анотация

Рассмотрено корпоративную социальную ответственность как один из механизмов функционирования компании, в частности как инструмент повышения стойкости и конкурентоспособности субъекта, и всей региональной экономики.

Ключевые слова: корпоративная социальная ответственность, корпорация, устойчивое развитие региона.

Summary

Corporate social responsibility both one of mechanisms of functioning of company is considered, in particular by the instrument of increase of firmness and competitiveness as a subject and all regional economy

Key words: corporate social responsibility, corporation, steady development of region.

Список використаних джерел:

1. Піроженко Н. В. Проблеми соціального партнерства в Україні: теоретико-методологічний аспект / Н. В. Піроженко // Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр. Одеського регіон. ін. держ. упр. – Одеса, 2003. – Вип. 4(16). – С. 142–154.
2. Соболева И. Социальная ответственность бизнеса: глобальный контекст и российские реалии [Электронный ресурс] Соболева И. // Вопросы экономики. – 2005. – 10 окт. – Режим доступа:
3. www.public.ru.
4. Стародубская М. Стратегия, милосердие, мода или PR? [Электронный ресурс] Стародубская М. – Режим доступа:
5. <http://mm.com.Ua/russian/articles/page/113>.
6. Супрун Н. А. Корпоративна соціальна відповідальність як чинник сталого розвитку / Н. А. Супрун // Економіка і прогнозування. – 2009. – № 4. – С. 61–85.
7. Яницький П. С. Фактори формування соціальної відповідальності бізнесу [Електронний ресурс]/ П. С. Яницький, М. В. Фурса.– Режим доступа: <http://www.corporate-citizen.org.ua/publications.htm>.

УДК 338.43.02(477):339.54

Мудрак Р.П.

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА ПІСЛЯ ВСТУПУ УКРАЇНИ В СОТ: ОБМЕЖЕННЯ ТА МОЖЛИВОСТІ

Постановка проблеми. Одну із ключових ролей в стратегії формування національної продовольчої безпеки відіграє державна підтримка розвитку підприємств АПК України: пряма і непряма. Важливість державних фінансових підойм у забезпеченні стійкого функціонування економічної та соціальної складової агропродовольчого виробництва важко переоцінити. Адже сільське господарство, як найважливіша сфера АПК, є основою продовольчої безпеки нації. Крім того, в Україні традиційно висока частка сільського населення. Це зумовлює потребу вирішення надзвичайно складного подвійного завдання – оптимального поєднання заходів із підвищення економічної